

Gál Ildikó

Az én lámpásom: Gárdonyi

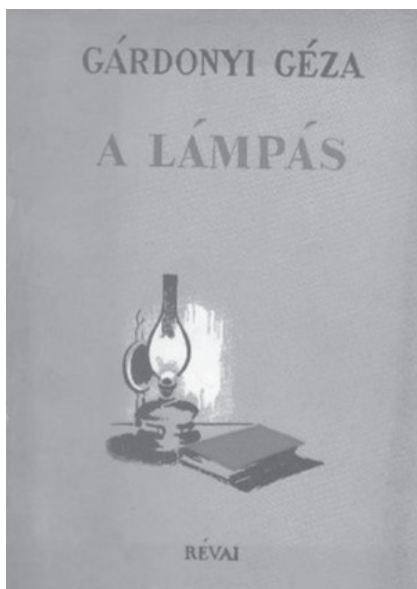
Valójában úgy kellene kezdenem ezt az írást, ahogyan a mesemondók szokták befejezni a történeteiket: „Aki nem hiszi, járjon utána”, mert sok dolog hihetetlennek tűnhet ebben a gyermekkori emlékeimet felidéző vallomásban, különösen a mai, „olvasásmentessé” váló világban.

A nyári szüneteket mindig, de legtöbbször a télieket is, nagyanyáméknál töltöttük, Jánoshidán. Ilyenkor a kicsik, vagyis a nálam két évvel fiatalabb húgom és iker unokaöcsém legszívesebben kinn játszottak az udvaron vagy még szívesebben az utcán, a ház előtti árokban vagy a ház hátuljánál kiszélesedő füves területen, mert ott a falubeli szomszéd gyerekek is csatlakozhattak hozzájuk. Kis húgom sokszor kapott szidást, mert tetőtől talpig maszatosan tért meg egy-egy átjátszott délután végén. Nem csoda, hisz nyáron, amikor a rekkenő hőségben kiszáradt a föld, egyik legkedveltebb játéka a fiúktól eltanult „durrantós” volt. Kis vödörben vizet hozott az utca végén álló ártézi kútról, beleöntötte a porból ügyesen kiformált mélyedésbe, majd jól összegyúrta, és kis gombócokat formált a sárból. Aztán egy gombócot felkapott, meglapogatta, egyik oldalát kicsit behorpasztotta, jó magasra felemelte, majd nagy lendülettel odavágta a földhöz. Akkorát szólta, hogy még az utca végében is összerezzenek az arra járók.

Azon a nyáron, amikor az elmesélendő eset történt, én már 9 és fél éves „nagylány” voltam, és egyáltalán nem szerettem ezeket a „pórias” játékokat. Szívesebben segítettem nagyanyámnak a konyhában vagy nagyapámnak a kertben vagy az állatok körül, mindaddig, míg egy nap fel nem fedeztem az olvasás örömét. Igaz, korábban is volt irodalmi élményben részem. Valójában már akkor, amikor én magam még nem tudtam olvasni, mivel nagyanyám, aki bármilyen tehetséges, eminens diák volt is, csak az elemi iskolát járhatta ki, maga is sokat olvasott, és sok-sok verset megtanított nekem kívülről, esténként pedig mese helyett rendszerint a *János vitézből* olvasott fel egy-egy éneket. Annak az olvasásnak az örömét fedeztem fel ezen a nyáron, amely már nem pusztán a technika elsajátításáról, nem csupán a betűk ügyes összeolvasásáról szól. Annak az olvasásnak az örömét, amely magával ragad, mint valami örvény, miközben megnyit az ember előtt egy új világot, amit az író benépesített különféle emberekkel, állatokkal, tárgyakkal, majd tájat, eseményeket rajzolt köréjük. Ami által érezni lehet azt az érzést, amit a szereplők éreznek, át lehet gondolni a gondolatot, amin töpregenek, és szinte látni lehet mindent, amit ők látnak. Ami a szavak mágikus erejével beindítja az olvasó képzelőerejét, átélő képességét, és végül arra készíti, hogy maga is állást foglaljon, hogy elfogadja valamely szereplő nézeteit, helyeselve vagy elutasítsa a

döntéseit. Tudom, úgy hangozhat, mintha a Gárdonyi-évforduló alkalmából találtam volna ki, de én bizony azon a nyáron Gárdonyi Géza *A lámpás* című kisregényének olvasása során felfedeztem az irodalom csodáját. Azt, amit Csokonai *A Magánossághoz* című elégiájában úgy fogalmaz meg, hogy a poéta „teremt új dolgokat / S a semmiből világokat”. Azt, amiről József Attila azt mondja: „hörpintek valódi világot, / habzó éggel a tetején.”

Hogy hogyan került Gárdonyi műve egy kilencéves kislány kezébe egy kis alföldi faluban a hatvanas évek legelején? Egyszerű a magyarázat. Nagyanyámék házában nem túl nagy, de értékes könyvekből álló gyűjtemény volt, főként azért, mert nagy-néném, aki akkor még a szüleivel lakott, tanítónő volt a falu általános iskolájában. A verseskötetek, Jókai számos regénye, Móra Ferenc írásai mellett Gárdonyi néhány könyve is ott sorakozott a könyves szekrényben. Arra már nem emlékszem pontosan, hogyan találtam rá a kis alakú és nem túl terjedelmes Gárdonyi-regényre. Valószínűleg a cím keltette fel az érdeklődésemet, de persze a lámpás szónak egyáltalán nem arra a jelentésére gondoltam akkor, mint amilyen tartalommal aztán a történet megtöltötte a címbeli fogalmat. Az ígéretes című könyvvel azután visszavonultam a ház úgynevezett hátsó szobájába, oda, amit – bár volt benne egy- két régi bútordarab – kamraként használtak nagyanyámék, mert ott tárolták egy nagy ládában a lisztet, kosarakban a hagymát, krumplit, és télire ide rakták a polcokra szépen sorban az almát, a befőttet, savanyúságokat, és persze nagyanyám féltett virágait, a Jézus könnyének nevezett fuksziákat. Gondoltam, itt nem zavarnak majd a gyerekek, és nem talál meg nagyanyám hívó szava sem, ha valami feladattal meg akar bízni, ami bizony gyakran megtörtént, hiszen mint legidősebb unokának, nekem kellett például felsöprögetni, felmosni a padlót, kenyérért menni a boltba, ha nagyapám nem volt otthon, vagy kannában vizet hozni az ártézi kútról. És így is lett! Mivel addigra már jól tudtam olvasni, egyvégtében el is olvastam az egész könyvet aznap délután. Arra is emlékszem, hogy milyen furcsa volt a történet végére érve visszatérni a valóságos világba. Attól kezdve az olvasás lett a kedvenc időtöltésem, és mindig azon igyekeztem, hogy az általa nyújtott, különleges, semmivel sem helyettesíthető élményt minél többször átéljem.

Ellentétben a később megismert Gárdonyi-regényekkel, amelyek közül például a soron következő *Egri csillagok*at legalább ötször-hatszor elolvastam egymás után, *A lámpást* azóta nem olvastam el újra, és megmondom őszintén, nehéz volt ellenállnom a kísértésnek, hogy most, ennek a visszaemlékezésnek a megírása előtt elővegyem, és kicsit hamiskodva úgy tegyek, mintha mindenre kristálytisztán emlékeznék. Így be kell vallanom, hogy ma már nem tudom felidézni se a főhős nevét, se a cselekmény részleteit, csak az maradt meg, hogy tanító volt, és nagyon sok bajjal, sorscsapással kellett megküzdenie, de ő kitartott, mert hitte, hogy a falu kis közösségének, és főleg a gyerekeknek olyan ő, mint egy lámpás a sötétben: a tudás fényével világít és mutatja az utat. Akkori naiv gyermeklelkemet ez az üzenet ragadta meg, olyannyira, hogy a pályaválasztáskor, tudat alatt persze, talán ez is befolyásolt. Úgyhogy most, halálának századik évfordulóján hálás szívvel köszönöm meg Gárdonyi Géának gyermek- és kamaszkorom legfontosabb olvasmányélményein túl – a sok akadály és nehézség ellenére – örömmel végigvitt, 40 évnyi tanári pályámat.

Herczeg István grafikája